

Posudek na diplomovou práci

Hájková, Zuzana. 2015. Uchvácení odpadem: etnografická studie dění nejen okolo velkoobjemového kontejneru. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie. 58 s.

Vedoucí: Mgr. Hedvika Novotná

Oponent: Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D.

Diplomová práce Zuzany Hájkové se věnuje dění kolem velkoobjemového kontejneru (VOK), jehož aktéry jsou jak lidé, tak aktéři nelidští – vyhazované předměty a vlastně i VOK sám. V sevřeném, úsporném a dobře promyšleném textu, který je etnografií v plném smyslu slova, jsme vtaženi do světa osob a věcí, společně konstituujících společensky všeprostupující mechanismy produkce, spotřeby, likvidace, recyklace.

V základu autorčina teoretického uvažování stojí koncept aktérství předmětů; dále vychází z teorií material culture, consumption studies, čistoty a nečistoty M. Douglas a řady dílčích konceptů (Appadurai, Gille atd.). Teoretická část není sice rozsáhlá, přesto dle mého názoru přesvědčivě buduje zázemí pro promyšlení terénních poznatků a vybavuje autorku přiměřeným pojmovým aparátem.

Cestu osob i věcí sleduje Zuzana Hájková prostřednictvím multi-sited etnografie, jejímž základem bylo pozorování a rozhovory. Důležitým doplňkem výzkumu byla analýza webové stránky www.obytechalidech.com. Neskrývané je osobní zapojení autorky do zkoumaného dění – sama příležitostně VOK jako zdroj věcí používá, prodávala též na bleším trhu. Insiderská pozice je nejen přiznaná a trvale přítomná v textu, ale i explicitně reflektovaná v kapitole 2.2., takže provedený výzkum je metodologicky transparentní. Jediný nedostatek spatřuji v určité nejasnosti ohledně osob, které se na výzkumu podílely – „Světloňoš“ se např. v textu objevuje nejčastěji, ale nevíme, kdo to je, jakou má v terénu roli či pozici, proč právě on. Další osoby, resp. jejich výpovědi, se v textu mihnou, aniž bychom zjistili, zda s nimi autorka mluvila jednou, mnohokrát, případně, jedná-li se o elektronickou komunikaci, kde vzala na dané osoby kontakt, zda se s nimi znala i osobně, nebo je pouze oslovila mailem apod. Rozhodně nejsem velkým příznivcem kapitoly „Představení vzorku“, kde jsou v tabulce představeni „informátoři“ s jejich věkem, profesí, intenzitou kontaktu atd. – ale určitou představu o lidech, kteří se v práci objevují, bychom mít měli, nikoli pro ni samu, ale kvůli oné transparentnosti.

Analytická část je uvedena představením VOKu jako hlavního aktéra; dále je strukturována dle „cesty předmětů“: vyhazování – hlídání – vybírání (a nakládání se získanými věcmi); poslední kapitola pak nahlíží téma v synchronní perspektivě a snaží se podchytit interakce a vzájemné vztahy věcí, lidí a společensky konstruovaných významů. Interpretace studovaného terénu je mnohvrstevnatá, košatá, autorka je schopna zacílit na detail (jednotlivá interakce aktérů u VOKu) i uvést téma do širšího kontextu (např. módní trendy retro designu, v určitých společenských kruzích oceňovaná angažovaná recyklace). Nezapomíná na ekonomickou motivaci vybírání VOKu a jeho legislativní rámce, ale nepřeceňuje je a nahlíží i propojení manipulace s odpady se statusem osob, ať už je tato manipulace spojena s marginalizací „profesionálních“ výběračů či naopak se symbolickým, uvědomělým důrazem na přináležitost k určité angažované nebo/a esteticky smýšlející sociální skupině. Právě v tomto kontextu se nejvíce vyjevuje liminální

povaha odpadu – a potažmo i osob, které se k němu nějak vztahují a více či méně vědomě lavírují na hranici „čistého a nečistého“, legálního a nelegálního, společensky přijatelného a odsuzovaného. Neotřelé myšlení autorky prozrazuje nezapomenutelná kapitola o odpadu, který se nejprve stal předmětem i médiem umělecké imaginace, postupně se „zmocnil“ prostoru zámečku v Kuřívodech, přemohl své sběrače/sběratele, aby nakonec nastolil chaos (s. 37 – 39; z textu ale není zřejmé, odkud autorka práce informace o zámečku vzala). Rovněž chci vyzdvihnout Závěr textu, v němž se studentce podařilo nestandardně dobře shrnout a vypointovat poznatky svého bádání.

Kritické poznámky k textu jsou jen drobné. Kapitola o vyhazování (4.3.1.) je postavena v podstatě jen na literatuře, z vlastního výzkumu se objevují jen dvě, čistě ilustrační, citace (informátora a zápisku z terénního deníku). Možná je to škoda, samo vyhazování by zasloužilo více prostoru. Na s. 44 – 45 autorka píše, že pro některé lidi je nepřekročitelná představa, že by měli používat věc po někom jiném, neboť na ní „ulpívá“ něco z jejího předchozího majitele a následně píše, že neochota používat věci po někom může mít příčinu v sociální kontrole: mám za to, že to nelze takto odlišovat, jde spíše o provázané roviny, přinejmenším lze předpokládat interiorizaci sociální kontroly. Poslední komentář se týká aplikace Bourdieho teorie sociálních polí a distinkce na s. 49, která je nadbytečná (nikoli chybná) – aby napomohla inovativní interpretaci daného terénního pozorování, musela by být rozvinuta, promyšlena v kontextu dalších poznatků, v této formě „jen“ demonstuje autorčinu schopnost uvedenou teorii vztáhnout k terénu.

Po formální stránce je text v pořádku, je psaný svižně a lehce; snad jen ke konci text se objevují častěji chyby a překlepy.

Zuzana Hájková ve své práci předložila mikroanalýzu individuálních trajektorií vyhazovaných předmětů, které se na své pouti „do a od“ velkoobjemového kontejneru proměňují z odpadu ve věci praktické či umělecké hodnoty, v předměty obchodované, přechodně znovu používané či nově transformované, v pečlivě střežené poklady nebo statusové symboly. Zároveň autorka nerezignovala na studium osob, které s věcmi přicházejí do styku, manipulují s nimi nebo jsou jimi manipulováni, pohybují se s nimi na hraně legality a illegality, třídí je, vybírají, vyhazují, obnovují, věci si zamilovávají, vtělují je, jejich prostřednictvím se vymezují vůči okolí. Jako celek je tato studie velice zdařilým příspěvkem k antropologickému studiu odpadu a spotřeby.

Předloženou práci proto navrhuji hodnotit známkou **výborně**.